

Pojem, vznik a zánik záložného práva

Dušan Holub¹

Definition, establishment and termination of the lien

Abstract

The effective possibility of securing obligations as well as effective law enforcement are two fundamental legal pillars of the company's economic growth. The legal order of the Slovak Republic has created institutes that ensure the satisfaction of the creditor's claims, unless the debtor is able or unwilling to fulfil his obligation properly and on time. In the case of hedging institutes, this is a supportive source of satisfaction of the creditor's claim, which can only be initiated if the receivable has not been properly and timely fulfilled by the debtor and has not otherwise ceased to exist; offsetting. In 2002, the reform of the lien mainly had an impact on improving the market for secured loans in the banking sector.

Financing of entrepreneurial activities was more supported, especially in the segment of small and medium-sized enterprises.

Key words

The lien, pledgee, debtor, bookmark, pledge, claim, fulfilment of pledge, subject of the lien, establishment of the lien

JEL Classification: K 39

Received: 21.3.2019 Accepted: 7.6.2019

Úvod

Zmluvy, na základe ktorých vznikajú záväzkové vzťahy medzi zmluvnými stranami, sa uzatvárajú preto, aby sa plnili. Právny poriadok Slovenskej republiky vytvoril inštitúty, ktoré zabezpečujú uspokojenie pohľadávok veriteľa, pokiaľ dlžník nie je schopný alebo nie je ochotný splniť svoj záväzok riadne a včas. Tieto prostriedky patria do skupiny osobitných súkromnoprávných prostriedkov ochrany subjektívnych práv a povinností záväzkových vzťahov. (Suchoža, Husár, 2009) V prípade zabezpečovacích inštitútov ide o podporný zdroj uspokojenia pohľadávky veriteľa, ktorý môže nastúpiť až vtedy, ak pohľadávka nebola dlžníkom riadne a včas splnená a ani nezanikla iným spôsobom, napr. započítaním. Veriteľ v konkrétnom prípade môže použiť na zabezpečenie jednej pohľadávky viac zabezpečovacích inštitútov, ak sa ich realizácia vzájomne nevylučuje.

¹ JUDr. Dušan Holub, PhD., Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra obchodného práva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail : holub@euba.sk

1 Metodika práce

Cieľom príspevku je analýza právnej úpravy záložného práva, najmä zmluvného záložného práva. Ďalším cieľom práce je analýza miest, ktoré môžu byť potenciálnym nositeľom ťažkostí pri praktickej realizácii práva. Zadané ciele si vyžadujú, aby boli napĺňané v určitej postupnosti, smerom od pozitívnoprávnej úpravy k zadefinovaniu problému, jeho uchopeniu a následnému rozboru. Metódami, ktoré použijeme v tejto práci, budú metóda analytická, ktorej primárnym cieľom bude rozbor nastolenej problematiky podľa platného právneho stavu, dostupnej judikatúry a vlastných východísk, metóda komparatívna a metóda deskriptívna. Metódou spracovania sú deskripcia a analýza záložného práva, pričom sa opierame o platné právne predpisy, judikatúru slovenských a českých súdov a odbornú literatúru.

2 Pojem a právna úprava záložného práva

Záložné právo je jedným z najčastejšie používaných a najkvalitnejších zabezpečovacích prostriedkov, ktoré zabezpečujú splatenie pohľadávky veriteľa. Pojem záložného práva a jeho funkcie sú definované v ustanovení § 151a zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len Občiansky zákonník), podľa ktorého záložné právo slúži na zabezpečenie pohľadávky a jej príslušenstva tým, že záložného veriteľa oprávňuje domáhať sa uspokojenia pohľadávky z predmetu záložného práva, ak pohľadávka nie je riadne a včas splnená.

V tejto definícii sú vyjadrené základné charakteristické znaky (zásady) a funkcie záložného práva:

- a) zásada akcesority k zabezpečenej pohľadávke, znamená, že vo vzťahu k zabezpečovanému záväzku má záložné právo povahu akcesorického záväzku, t. j., ak k vzniku hlavného záväzku nedôjde, nemôže dôjsť ani k vzniku akcesorického záväzku.
- b) zásada subsidiarity voči zabezpečovanému záväzku, znamená, že záložné právo je podporným zdrojom uspokojenia pohľadávky záložného veriteľa,
- c) funkcia zabezpečovacia, znamená, že záložné právo ako vedľajší vzťah prispieva k pohľadávke ako prostriedok na jej hmotnoprávne a procesnoprávne posilnenie (Lazar, 2006),
- d) funkcia uhradzovacia, ktorá nastupuje ako sankčná v prípade, ak zabezpečovaná pohľadávka nie je splnená riadne a včas.

Záložné právo zaradíme medzi vecné práva k cudzej veci, je právom absolútnym, ktoré pôsobí voči ktorémukoľvek vlastníkovi založenej veci alebo veriteľovi založenej pohľadávky alebo majiteľovi inej majetkovej hodnoty, bez ohľadu na to, či vlastník zálohu, práva alebo inej majetkovej hodnoty toto právo zriadil sám alebo na neho prešlo ako právo spojené s vecou, právom alebo majetkovou hodnotou. V nálezoch Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 2.10.1997, sp., zn. III. ÚS 90/1997 sa uvádza: „*Záložné právo, ako vyplýva z § 151a a nasl. OZ, je právom vecným, čo znamená, že nepôsobí iba voči osobe, ktorá s veriteľom uzavrela záložnú zmluvu, ale aj voči tretím osobám. To však neznamena, že od vzniku záložného práva by vlastník založenú vec nemohol scu-*

dziť, či inak s ňou disponovať, pretože záložné právo pôsobí aj voči ďalšiemu nadobúdateľovi. Jediným obmedzením vlastníckeho práva k nehnuteľnosti, ktorá je zaťažená záložným právom, je, že vlastník nehnuteľnosti musí strpieť, aby sa záložný veriteľ v prípade nesplnenia zabezpečenej pohľadávky uspokojil zo zálohu. Toto obmedzenie však pôsobí aj na každého nového vlastníka. Podľa § 151b ods. 1 OZ môže záložné právo vzniknúť na základe písomnej zmluvy, schválenej dedičskej dohody alebo zo zákona, pričom zákonodarcu nespája so spôsobom vzniku záložného práva žiadne diferencované právne následky. Z týchto dôvodov nemožno preto dospieť k záveru, že od okamihu zapísania poznámky je obmedzená akákoľvek dispozícia s nehnuteľnosťami, ktoré sú predmetom záložného práva, až do času zániku zákonného záložného práva, pretože jednak by to znamenalo zásah do vlastníckych práv subjektu v rozpore s vecnoprávnym dosahom záložného a jednak by tým bol preferovaný iba jeden z veriteľov, a to štát bez toho, aby taká preferencia mala oporu v právnom predpise."

Veriteľ'a, ktorého pohľadávka je zabezpečená záložným právom, označujeme ako záložného veriteľ'a. Dlužníka, ktorého splnenie záväzku voči veriteľ'ovi sa záložným právom zabezpečuje, nazývame záložcom. Spravidla býva záložca samotný záväzkový dlžník, ak je vlastníkom zálohu. Pokiaľ tomu tak nie je, potom k právnemu vzťahu medzi veriteľ'om a dlžníkom pristupuje tretia osoba, ktorá je vlastníkom zálohu, t. j. záložca (tzv. záložný dlžník). Záložca v takom prípade poskytnutím svojej veci ako predmetu záložného práva nemá povinnosť splniť záväzok (dlh) veriteľ'ovi, ale strpieť uspokojenie pohľadávky zo zálohu. (Beskyd, 2016) V rozhodnutí Najvyššieho súdu Českej republiky sa v tejto súvislosti uvádza: „Záložné právo slúži na zabezpečenie pohľadávky pre prípad, že dlh, ktorý jej zodpovedá, nebude včas splnený s tým, že v tomto prípade možno dosiahnuť uspokojenie z výťažku speňaženia zálohu. Z uvedeného vyplýva, že zo záložného práva vznikajú práva a povinnosti záložnému veriteľ'ovi, t. j. tomu, kto má pohľadávku zabezpečenú záložným právom a kto má právo na uspokojenie z výťažku speňaženia zálohu, ak nebude dlh, ktorý zodpovedá zabezpečenej pohľadávke, včas splnený a záložnému dlžníkovi, t. j. osobe, ktorá je vlastníkom (majiteľ'om) predmetu záložného práva (zálohu) a ktorej majetok (jeho speňaženie) má byť použitý na uspokojenie záložného veriteľ'a, ak nebude dlh, ktorý zodpovedá zabezpečenej pohľadávke, včas splnený." ²

Úprava záložného práva je primárne obsiahnutá v Občianskom zákonníku, táto však nie je komplexná, pretože úpravu záložného práva nájdeme aj v osobitných právnych predpisoch. Právna úprava obsiahnutá v osobitných právnych predpisoch dopĺňa všeobecnú úpravu pravidlami vzťahujúcimi sa na rôzne predmety zálohov. Pokiaľ príslušný osobitný zákon neobsahuje špeciálnu úpravu, resp. neupravuje niektoré záležitosti odlišne, použije sa všeobecná právna úprava záložného práva obsiahnutá v Občianskom zákonníku. Záloh, t. j. predmet zabezpečenia, je rozhodujúcim kritériom pre aplikáciu príslušnej právnej úpravy. (Beskyd, 2016) Predmetom zabezpečenia môžu byť napr., veci hnutel'né a nehnuteľné, právo, pohľadávka (vrátane pohľadávky z účtu v banke), súbor vecí, práv alebo iných majetkových hodnôt, podnik alebo časť podniku. Predmetom zálohu môže byť ďalej obchodný podiel³, patent⁴, ochranná známka⁵, cenný papier,

² Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 10. novembra 2010, sp. zn. 21 Odo 4069/2009.

³ Upravené v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

⁴ Upravené v zákone č. 435/2001 Z. z. o patentoch, dodatkových ochranných osvedčeniach a o zmene a doplnení niektorých zákonov (patentový zákon) v znení neskorších predpisov.

⁵ Upravené v zákone č. 506/2009 Z. z. o ochranných známkach v znení neskorších predpisov.

akcie, podielové listy, dlhopisy, vkladové listy, pokladničné poukážky, vkladné knižky, investičné certifikáty⁶, dizajn⁷, námorná loď⁸, civilné lietadlo⁹, úžitkový vzor¹⁰. Právna úprava ďalej rozlišuje zákonné záložné právo prenájomcu na zabezpečenie nájomného¹¹, zákonné záložné právo na zabezpečenie nárokov zo zmluvy o skladovaní, zákonné záložné právo na zabezpečenie nárokov zo zmluvy o bankovom uložení veci¹², zákonné záložné právo k bytu na účel zabezpečenia pohľadávok vzniknutých z právnych úkonov týkajúcich sa domu¹³, zákonné záložné právo uschovávateľa listinných cenných papierov uložených do úschovy na zabezpečenie jeho práv zo zmluvy o úschove cenných papierov¹⁴. Zákonná úprava pozná tiež administratívne záložné vo forme daňového exekučného záložného práva¹⁵, exekučného záložného práva¹⁶ a colného záložného práva¹⁷.

3 Zriadenie záložného práva zmluvou

Hlavné postavenie medzi titulmi, na základe ktorých vzniká záložné právo, má zmluva o zriadení záložného práva. Právnej úprave záložnej zmluvy sa venuje prvoradá a rozsiahla pozornosť, a to nie len pre jej význam a frekvenciu výskytu v praxi z hľadiska vzniku, ale aj pre jej zákonom predvídanú úlohu pri výkone záložného práva, t. j. pri uspokojovaní pohľadávky. (Lazar, 2010) Základnými náležitosťami písomnej zmluvy o zriadení záložného práva sú :

- a) označenie zmluvných strán, t. j. záložný dlžník – záložca a záložný veriteľ,
- b) presné určenie pohľadávky, ktorej splnenie záloh sleduje,
- c) presné určenie predmetu záložného práva, t. j. zálohu.

3.1 Určenie zabezpečovanej pohľadávky

Zabezpečovanú pohľadávku je potrebné presne identifikovať, t. j. uviesť právny dôvod vzniku pohľadávky, určiť veriteľa a dlžníka z tejto pohľadávky, výšku pohľadávky

⁶ Upravené v zákone č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁷ Upravené v zákone č. 444/2002 Z. z. o dizajnoch v znení neskorších predpisov.

⁸ Upravené v zákone č. 435/2000 Z. z. o námornej plavbe v znení neskorších predpisov.

⁹ Upravené v zákone č. 143/1998 Z. z. o civilnom letectve v znení neskorších predpisov.

¹⁰ Upravené v zákone č. 517/2007 Z. z. o úžitkových vzoroch.

¹¹ Upravené v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

¹² Upravené v zákone č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

¹³ § 15 Zákona č. 182/1993 Z. z. o vlastníctve bytov a nebytových priestorov v znení neskorších predpisov.

¹⁴ Upravené v zákone č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁵ Upravené v zákone č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁶ Upravené v zákone č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁷ Upravené v zákone č. 199/2004 Z. z. Colný zákon a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

a jej splatnosť. V bankovej praxi sa zabezpečovaná pohľadávka zvykne v záložnej zmluve identifikovať odkazom napr. na úverovú zmluvu. Záložným právom je teda zabezpečovaná konkrétna pohľadávka záložného veriteľa, ktorá môže byť v zmysle ustanovenia § 151c ods. 1 Občianskeho zákonníka peňažná alebo nepeňažná. Pri peňažnej pohľadávke nie je potrebné (v niektorých prípadoch to nie je ani možné) vyčíslit' vopred v peniazoch výšku príslušenstva pohľadávky (napríklad výšku bežných úrokov a úrokov z omeškania), postačuje uviesť výšku istiny peňažnej pohľadávky.

V prípade, ak je záložným právom zabezpečená nepeňažná pohľadávka, je potrebné, aby si zmluvné strany určili hodnotu pohľadávky alebo určili spôsob, resp. mechanizmus, na základe ktorého bude možné hodnotu pohľadávky určiť, a to kedykoľvek v priebehu trvania záložného práva. Aby sa zabránilo prípadným sporom o výške zaistenia v prípade, že sa zmluvné strany dohodli na mechanizme určenia hodnoty tejto pohľadávky, musí zmluva obsahovať aj najvyššiu hodnotu istiny zaistenej pohľadávky.

Pri identifikovaní pohľadávky je v zmysle ustanovenia § 37 ods. 1 Občianskeho zákonníka potrebné vždy dodržať požiadavku určitosti právnych úkonov, t. j. zabezpečovaná pohľadávka musí byť v záložnej zmluve identifikovaná tak, aby nebola zameniteľná s inou pohľadávkou záložného veriteľa voči rovnakému dlžníkovi a aby tak zmluvným stranám záložnej zmluvy bolo zrejmé, aká pohľadávka sa záložným právom zabezpečuje. Požiadavku identifikácie zabezpečenej pohľadávky možno považovať za splnenú, ak je v záložnej zmluve charakterizovaná najmä vymedzením predmetu plnenia, osoby veriteľa a osobného dlžníka, prípadne právneho dôvodu, a to natoľko nepochybne, aby bolo zistiteľné, aká pohľadávka je predmetom zabezpečenia, a aby ju nebolo možné zameniť s pohľadávkou inou.

Záložnou zmluvou je možné zabezpečiť aj viac rôznych pohľadávok záložného veriteľa, čo v praxi často využívajú najmä finančné inštitúcie. Ak napríklad banka ako záložný veriteľ uzavrie záložnú zmluvu na zabezpečenie pohľadávok, ktoré vyplývajú z viacerých úverových zmlúv uzatvorených s jedným a tým istým dlžníkom ako záložcom, dohodne s ním zmluvnú doložku „cross default“, t. j. možnosť vyhlásiť predčasnú splatnosť všetkých jeho zabezpečených pohľadávok, a to z dôvodu nesplatenia čo i len jednej z nich, aby tak po výkone záložného práva len pre jednu nesplácanú pohľadávkou nezostali ostatné pohľadávky veriteľa nezabezpečené.

Záložným právom môžu byť v zmysle ustanovenia § 151c ods. 2 Občianskeho zákonníka zabezpečená pohľadávka, ktorá v čase vzniku záložného práva už existuje, ale aj pohľadávka, ktorá vznikne v budúcnosti alebo ktorej vznik závisí od splnenia podmienky. Ak má byť záložným právom zabezpečená pohľadávka, ktorá vznikne v budúcnosti, je potrebné takú pohľadávkou v záložnej zmluve označiť. Budúca pohľadávka musí byť označená nielen podľa titulu, na základe ktorého bude založená, ale aj tak, v akej podobe podľa tohto titulu vznikne. Ak má byť napríklad v budúcnosti uzavretá zmluva o pôžičke, treba zabezpečovanú pohľadávkou v záložnej zmluve označiť ako „pôžičku“, a nie ako „záväzok poskytnúť pôžičku“. Z uvedeného vyplýva, že v prípade, ak podmienka nebola splnená alebo pohľadávka nevznikne, vzhľadom na akcesorickú povahu záložného práva, tak nedochádza ani k vzniku záložného práva. V prípade splnenia podmienky, teda ak pohľadávka vznikne, vznikne s touto pohľadávkou aj záložné právo.

Záložné právo pri prevode alebo prechode pohľadávky alebo zmeny v osobe veriteľa pohľadávky zabezpečenej záložným právom prechádza v zmysle ustanovenia § 151c ods. 3 Občianskeho zákonníka spolu s pohľadávkou na nadobúdateľa pohľadávky.

Vzhľadom na povahu záložného práva prechod, prevod pohľadávky, ako aj iná zmena v osobe veriteľa, nemajú za následok zánik pohľadávky, pohľadávka plní svoju zabezpečovaciu funkciu naďalej. Nový veriteľ pohľadávky, v prípade, ak nebude pohľadávka riadne a včas splnená, môže uspokojiť svoju pohľadávku zo zálohu. (Fekete, 2005)

3.2 Určenie zálohu

Záloh môže byť v zmluve o zriadení záložného práva určený jednotlivo, čo do množstva a druhu, alebo iným spôsobom tak, aby kedykoľvek počas trvania záložného práva bolo možné záloh určiť v zmysle ustanovenia § 151b ods. 4 Občianskeho zákonníka. V tejto súvislosti sa v rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky uvádza: „Z § 151d OZ vyplýva, že zálohom môže byť vec, právo alebo majetková hodnota, ktorá je prevoditeľná. Záloh môže byť aj byt a nebytový priestor, tiež súbor vecí, práv alebo majetkových hodnôt, podnik alebo časť podniku alebo iná hromadná vec. Zálohom teda môže byť akýkoľvek majetok patriaci fyzickej alebo právnickej osobe. Podstatným znakom pre predmet záložného práva je jeho prevoditeľnosť na inú osobu. Zákonodarcu v § 151d ods. 3 a 4 OZ zdôrazňuje, že predmet záložného práva – záloh patrí záložcovi, resp. ide o záloh, ktorý záložca nadobudne v budúcnosti. Pri zmluvnom záložnom práve môže byť záloh určený jednotlivo alebo vymedzením čo do množstva alebo druhu alebo iným spôsobom tak, aby kedykoľvek počas trvania záložného práva bolo možné záloh určiť. Predmetom záložného práva môžu byť veci, pričom treba rozlišovať veci hnutelne a nehnuteľné. Predmetom záložného práva môže byť aj právo. Predovšetkým zálohom môže byť pohľadávka.“¹⁸

Presné určenie zálohu je najdôležitejšou časťou záložnej zmluvy. Jednoznačná identifikácia zálohu je však dôležitá aj pri ostatných spôsoboch zriadenia záložného práva (napríklad zákonom). Záloh možno v zmluve identifikovať viacerými spôsobmi. Najjednoduchším spôsobom určenia zálohu je jeho jednotlivé určenie, napríklad opisom. Ďalej je možné záloh určiť jeho vymedzením čo do množstva a druhu, prípadne jeho akosti, čím možno počas trvania záložného práva zameniť konkrétny predmet záložného práva, vtedy nie je potrebné vyčleniť konkrétnu časť ako predmet záložného práva a záložné právo môže byť uspokojené čímkoľvek z daného množstva a druhu. Ďalej sa zmluvné strany môžu dohodnúť na takom spôsobe určenia zálohu, aby bol kedykoľvek počas trvania záložného práva určiteľný, napríklad to môžu byť konkrétny tovar (určený druhovo a čo do množstva) alebo zásoby, ktoré sa nachádzajú v určitý deň v sklade, a to v hodnote dohodnutej v záložnej zmluve, pričom bude záložca povinný podľa dohody v zmluve tento tovar (zásoby) počas trvania záložného práva dopĺňať tak, aby neklesol pod dohodnutý objem v záložnej zmluve. Pri uvedených spôsoboch určenia zálohu je potrebné postupovať so zvýšenou starostlivosťou a obozretnosťou, aby sa predišlo v budúcnosti prípadným sporom o predmete zálohu. V prípade založenia podniku alebo súboru vecí je z dôvodu právnej istoty potrebné jednotlivé súčasti podniku identifikovať napríklad v prílohe, ktorá bude tvoriť neoddeliteľnú súčasť záložnej zmluvy.

Zálohom môže byť vec, ktorá vznikne v budúcnosti alebo závisí od splnenia podmienky (§ 151d ods. 4 Občianskeho zákonníka. V rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa v tejto súvislosti uvádza: „Záložné právo možno zriadiť k zálohu, ktorý

¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. apríla 2009, sp. zn. 6 Obo 53/2008.

záložca nadobudne v budúcnosti, teda k zálohu, ktorý síce objektívne existuje, ale nie je vo vlastníctve záložcu, resp. záložca nemá k nemu právo, ktoré ho oprávňuje záloh založiť. Okrem toho možno založiť taký záloh, ktorý iba v budúcnosti vznikne, alebo ktorého vznik závisí od splnenia podmienky."¹⁹ Právna úprava upresňuje, že záložné právo sa vzťahuje tak na samotný záloh, ako aj na jeho súčasti, plody a úžitky, ako aj príslušenstvo. Zároveň dáva možnosť stranám dohodnúť sa na odlišnej úprave vo vzťahu k súčasti zálohu, plodom a úžitkom a príslušenstvu, prípadne sa môžu použiť ustanovenia osobitného zákona.²⁰

4 Vznik záložného práva

Vznik záložného práva upravuje Občiansky zákonník v ustanovení § 151e) a f). Právna úprava rozlišuje zriadenie záložného práva a jeho vznik. Pre vznik záložného práva sa vyžaduje, aby boli splnené zákonné podmienky: existencia pohľadávky, ktorú možno zabezpečiť záložným právom, existencia spôsobilého predmetu zálohu, právny dôvod, s ktorým je spojený vznik záložného práva (napríklad platná záložná zmluva, schválená dedičská dohoda, rozhodnutie štátneho orgánu) a právny spôsob jeho nadobudnutia, t. j. zapísanie záložného práva do príslušného registra záložného práva

Všeobecný spôsob vzniku záložného práva je upravený v ustanovení § 151e ods. 1 Občianskeho zákonníka, a to registráciou v Notárskom centrálnom registri záložných práv (ďalej len „NCRzp“)²¹, ktorý možno použiť vždy, ak nie je iný spôsob vzniku záložného práva upravený v Občianskom zákonníku alebo v inom osobitnom zákone. Pre vznik záložného práva k hnutel'ným veciam sa vyžaduje registrácia v NCRzp, okrem výnimky prípadu ručného zálohu, t. j., záložné právo môže vzniknúť tiež odovzdaním veci záložnému veriteľ'ovi alebo tretej osobe do úschovy (ustanovenie § 151e ods. 5 Občianskeho zákonníka). Aj v tomto prípade sa môžu záložca a záložný veriteľ' dohodnúť, že záložné právo sa bude registrovať v NCRzp. Právna úprava nepodmieňuje vznik záložného práva odovzdaním veci (zálohu) záložnému veriteľ'ovi, ale na jeho vznik vyžaduje registráciu buď v NCRzp, alebo pri určitých druhoch zálohov, aby sa záložné právo registrovalo v osobitnom registri zriadenom iným zákonom.

V bankovej praxi vo väčšine prípadov nie je ani možné zriadiť záložné právo spôsobom odovzdania zálohu záložnému veriteľ'ovi. Napr. v prípade, že banka ako veriteľ' poskytuje finančné prostriedky formou úveru podnikateľ'ovi ako dlžníkovi, na financovanie kúpy strojových zariadení, predmet kúpy sa stáva zároveň aj predmetom zálohu. Banka ako záložný veriteľ' vždy trvá na registrácii v NCRzp, a to tak, aby vystupovala ako záložný veriteľ' v prvom rade, ale netrvá na odovzdaní veci do úschovy. Na jednej strane by tým znemožnila podnikateľ'ovi v postavení záložcu uskutočňovať svoju podnikateľ'skú činnosť a na strane druhej banka ako záložný veriteľ' nemá kapacity na uskladnenie. Zároveň by banka ako záložný veriteľ', ktorému by hnutel'ná vec bola odovzdaná, prevzala na seba aj povinnosť predmet záložného práva starostlivo opatrovať, chrániť ho pred stratou, poškodením a zničením. Porušenie tejto právnej povinnosti by potom

¹⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. apríla 2009, sp. zn. 6 Obo 53/2008.

²⁰ § 151d ods. 2 Občianskeho zákonníka.

²¹ Upravený v zákone Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov.

banke v zmysle § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka zakladalo zodpovednosť za vzniknutú škodu.

Osobitný spôsob vzniku záložného práva sa týka nehnuteľností, bytov a nebytových priestorov, keď záložné právo vzniká zápisom do katastra nehnuteľností v zmysle zákona č. 162/1995 Z. z.²² V prípade, že predmetom zálohu je obchodný podiel, záložné právo vzniká jeho zápisom do obchodného registra. V prípade záložného práva k ochranným známkam, patentom, dizajnom vzniká záložné právo zápisom do registra, ktorý vedie Úrad priemyselného vlastníctva. V prípade cenných papierov vzniká záložné právo registráciou v registri záložných práv. Register záložných práv v prípade listinných cenných papierov vedie centrálny depozitár. Pri listinných cenných papieroch centrálny depozitár vyznačí pri registrácii vzniku zmluvného záložného práva na listinnom cennom papieri doložku „na založenie“. Na vznik zmluvného záložného práva k listinným cenným papierom, ktoré sú prevoditeľné rubopisom, je potrebné aj písomné vyhlásenie majiteľa cenného papiera na tomto cennom papieri – záložný rubopis, na ktorom sa uvedie aj osoba záložného veriteľa. V bankovej praxi v prípade, že je zriadené záložné právo k listinným cenným papierom, tak po registrácii záložného práva, ako aj po vyznačení záložného rubopisu, sa tieto listinné cenné papiere, na základe preberacieho protokolu, preberajú do úschovy v depozite záložného veriteľa, a to v lehote trvania záložného práva.

Záložné právo k zaknihovaným cenným papierom vzniká tiež registráciou záložného práva v registri záložných práv Centrálného depozitára cenných papierov SR, a.s., ktoré evidujú v registri emitenta tento depozitár alebo správcovská spoločnosť pre zaknihované podielové listy.

Podľa ustanovenia § 151f Občianskeho zákonníka sa na vznik záložného práva k súboru vecí, práv alebo iných majetkových hodnôt, podniku alebo jeho časti, vyžaduje registrácia v NCRzp. Ďalej platí, že na vznik záložného práva k jednotlivým súčastiam zálohu, pre ktoré to ustanovujú Občiansky zákonník alebo iný zákon, sa vyžaduje aj registrácia v osobitnom registri. Napríklad záložné právo k podniku vzniká jeho registráciou v NCRzp, avšak ak je jeho súčasťou nehnuteľnosť alebo iná vec, ku ktorej sa vyžaduje zápis v osobitnej evidencii, vyžaduje sa na vznik takéhoto záložného práva k tejto veci zápis v osobitnom registri (pri nehnuteľnostiach ide o zápis v katastri nehnuteľností). Teda platí princíp, že každý predmet (vec) záložného práva je potrebné zaregistrovať v NCRzp, ak sa nevyžaduje podľa osobitných zákonov registrácia v osobitnom registri (výnimku pripúšťa právna úprava len v prípade tzv. ručného zálohu). Záložný veriteľ, v prospech ktorého je podnik založený, sa potom môže uspokojiť tiež predajom jednotlivých vecí, práv alebo majetkových hodnôt, ku ktorým záložné právo vzniklo. Uvedená skutočnosť je zrejmá z ustanovenia § 151j ods. 5 Občianskeho zákonníka.

5 Zánik záložného práva

V zmysle ustanovenia § 151md ods. 1 Občianskeho zákonníka záložné právo zaniká najmä zánikom zabezpečenej pohľadávky. K zániku pohľadávky dochádza nielen jej splnením, ale aj napríklad dohodou zmluvných strán, započítaním alebo urovnaním, alebo

²² Upravené v zákone č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam v znení neskorších predpisov.

zánikom všetkých vecí, práv alebo iných majetkových hodnôt, na ktoré sa záložné právo vzťahuje, t. j., ak zanikne záloh, tak zanikne aj záložné právo. Záložné právo zaniká aj vtedy, ak sa záložný veriteľ vzdá záložného práva. V prípade, ak žiadosť o výmaz záložného práva podáva záložca, musí ju doložiť písomným potvrdením záložného veriteľa o zániku záložného práva. V praxi vyžadujú registre úradne overené podpisy záložného veriteľa na predmetných potvrdeniach. Ďalej záložné právo zaniká uplynutím času, na ktorý bolo záložné právo zriadené, na ktorý bola povinnosť obmedzená, a to bez ohľadu na to, či zabezpečená pohľadávka bola riadne a včas splnená. V praxi zmluvné záložné právo väčšinou zaniká najneskôr splatením zabezpečenej pohľadávky podľa dohodnutia v záložnej zmluve, alebo vrátením veci záložcovi, ak záložné právo vzniklo odovzdaním veci.

Záložné právo tiež zaniká, ak záložca previedol záloh v bežnom obchodnom styku v rámci výkonu predmetu podnikania alebo ak bol v čase prevodu alebo prechodu zálohu pri vynaložení náležitej starostlivosti dobromyseľný, že nadobúda záloh nezatažený záložným právom, alebo ak záložca previedol záloh a zmluva o zriadení záložného práva určuje, že záložca môže záloh alebo časť zálohu previesť bez zaťaženia záložným právom, alebo iným spôsobom dohodnutým v zmluve o zriadení záložného práva alebo vyplývajúcim z osobitného predpisu, alebo ak sa vykonalo bez ohľadu na rozsah uspokojenia veriteľa.

Občiansky zákonník ďalej v § 151md ods. 2 ustanovuje, že po zániku záložného práva sa vykoná výmaz záložného práva z registra záložných práv alebo z osobitného registra, ak sa na vznik záložného práva vyžaduje podľa zákona registrácia v osobitnom registri. Výmaz sa vykoná ku dňu zániku záložného práva. Ďalej v ustanovení § 151 md ods. 3 ustanovuje, že záložný veriteľ je povinný podať žiadosť o výmaz záložného práva bez zbytočného odkladu po zániku záložného práva. V prípade, že bolo záložné právo zriadené rozhodnutím súdu alebo správneho orgánu zrušené, vykoná sa výmaz na základe rozhodnutia príslušného súdu, alebo správneho orgánu, ktorý vydal rozhodnutie o zrušení záložného práva.

Žiadosť o výmaz záložného práva je oprávnený podať aj záložca; záložca je povinný žiadosť doložiť písomným potvrdením o splnení záväzku alebo inou listinou preukazujúcou zánik záložného práva vystavenou záložným veriteľom. V tejto súvislosti sa v rozhodnutí Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 15. júna 2010, sp. zn. 21 Cdo 2069/2008 uvádza: „Len odstránenie zápisu záložného práva z katastra nehnuteľností nemôže mať samo osebe za následok zánik záložného práva. V prípade rozporu medzi právnym stavom evidovaným v katastri nehnuteľností a stavom skutočným musí súd vychádzať zo skutočného stavu; pritom je oprávnený posudzovať otázky, či zmluva, na základe ktorej došlo k vkladu práva do katastra, je platná, či došlo k platnému odstúpeniu od zmluvy alebo k vznieseniu námietky relatívnej neplatnosti, prípadne prihladiť na iné skutočnosti, ktoré majú za následok nesúlad medzi stavom katastra a skutočným stavom“.

Ak je zálohom hnutelná vec a záloh bol podľa zmluvy o zriadení záložného práva odovzdaný záložnému veriteľovi, záložný veriteľ je povinný bez zbytočného odkladu po zániku záložného práva záloh vrátiť záložcovi.

Záver

Efektívna možnosť zabezpečenia záväzkov ako aj účinná vynútiteľnosť práva sú dva základné právne piliere ekonomického rastu spoločnosti. Právo formou zabezpečovacích inštitútov môže kompenzovať nedostatok vôle zo strany dlžníka splniť záväzok, nemôže však nahradiť neschopnosť dlžníka ho plniť (insolventnosť dlžníka).

Reforma záložného práva v roku 2002 mala hlavne v bankovom sektore vplyv na zlepšenie trhu so zabezpečovanými úvermi. Výraznejšie sa podporilo financovanie podnikateľských aktivít, a to najmä v segmente malého a stredného podnikania, keďže pre malé a stredné podniky je úver spravidla dostupný, len vtedy, ak môžu založiť svoj hnutel'ný majetok, ktorý používajú na podnikanie. Malí a strední podnikatelia málokedy sú schopní poskytnúť nehnuteľnosť vhodnú na zabezpečenie svojich záväzkov a sú odkázaní pri vybavovaní úveru na možnosť zriadenia záložného práva k hnutel'ným veciam alebo pohľadávkam.

Ako problematické sa javí pri vzniku záložného práva to, že ak je predmetom zálohu budúcna nehnuteľnosť, ktorá v čase podania návrhu na vklad záložného práva ešte neexistuje, tak kataster nehnuteľností takúto budúcu „vec“ nezaregistruje a návrh na vklad záložného práva zastaví, hoci zákonná úprava registráciu záložného práva k budúcej veci umožňuje. Domnievame sa, že kataster nehnuteľností by mohol viesť evidenciu budúcich záložných práv v samostatnom registri a na túto možnosť by mal pamätať, pri možnej novelizácii, aj zákonodarca.

Zoznam bibliografických odkazov

- SUCHOŽA, J.; HUSÁR, J. a kolektív. (2009). *Obchodné právo*. Bratislava : IURA EDITION, spol. s r. o., s. 704.
- LAZAR, J. a kol. (2006). *Občianske právo hmotné*. 3. vyd. Bratislava : IURA EDITION, spol. s r. o., s. 492.
- BESKYD, A. et al. (2016). *PRÁVO PRE BANKOVÚ PRAX*. Bratislava : Verlag Dashöfer vydavateľstvo, s.r.o, s. 422.
- FEKETE, I. (2005). *Novelizovaná úprava záložného práva a ďalšie zmeny občianskeho zákonníka od roku 2002. Aktualizácia a doplnok publikácie: Občiansky zákonník – úplné znenie zákona s výkladom pre právnu a podnikateľskú prax*. Bratislava : Ing. Miroslav Mračko, EPOS, s. 61.
- Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 10.novembra 2010, sp. zn. 21 Odo 4069/2009.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 2.10.1997, sp., zn. III. ÚS90/1997
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 29. apríla 2009, sp. zn. 6 Obo 53/2008.

Prehľad vybraných právnych predpisov upravujúcich záložné právo:

Zákon č. 144/1998 Z. z. o skladiskovom záložnom liste, tovarovom záložnom liste a o doplnení niektorých ďalších zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 191/1950 Zb. zmenkový a šekový v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 278/1993 Z. z. o správe majetku štátu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 527/2002 Z. z. o dobrovoľných dražbách a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 111/1990 Zb. o štátnom podniku v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 446/2001 Z. z. o majetku vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 138/1991 Zb. o majetku obcí v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 176/2004 Z. z. o nakladaní s majetkom verejnoprávných inštitúcií v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 213/1997 Z. z. o neziskových organizáciách poskytujúcich všeobecne prospešné služby v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 483/2001 Z. z. o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 530/1990 Zb. o dlhopisoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 42/1992 Zb. o úprave majetkových vzťahov a vysporiadaní majetkových nárokov v družstvách v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov a o zmenách v sústave územných finančných orgánov v znení neskorších predpisov.